

מהר"ל על התורה

עש"ק פ' בא, תשפ"ד

1. מצות ומצוות: מעל ומעבר לזמן

פרשת בא (שמות יב:יז) – ושמרתם את המצוות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם:

ושמרתם את המצוות - שלא יבא לידי חנוך מכאן אמרו תפת, תלבוש צנון. רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את המצוות אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המנהג אלא את המצוות אלא את המצוות: **לדך עשה אותה מיד:**

גור אריה (אות מ"ב)

כדרך שאין מחמיצין וכו'. כלומר בודאי פשטיה דקרא אתא שלא יחמיץ את המצה, דהא 'מצה' כתיב, ומדהוציא בלישנא "ושמרתם את המצוות", והוי ליה למכתב 'תשמרו מחמץ', מאי "ושמרתם את המצוות", אלא לדרוש דכשם שאין מחמיצין את המצוות, כך אין מחמיצין את המצוות. **ואם תאמר מאי ענין זה לזה שתולה המצוה במצה, דטעמא דשייך במצה לא שייך במצוה... יראה דודאי טעם אחד לשניהם, כי אסרה התורה החמץ (פסוק טו), ואסרה גם כן העיכוב עד שתבא לידי חימוץ, שהרי לא הספיק להחמיץ. וענין זה היה מפני שנגלה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ולא הספיק עסתם להחמיץ (הגדה של פסח). ומאחר שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים אין כאן עיכוב, כי מעשיו במהירות ובכח גדול עד שאין כאן עיכוב. והענינים השכליים פעולתם שלא בזמן, לפי שהם אינם תחת הזמן ואינם פועלים בתנועה שממנה הזמן, ולפי מדריגת חשיבותם פעולתם בלי זמן. ולכך ציווה שאין מחמיצין את המצה להודיע כי פעולת השם יתברך בלי זמן כלל. ואף מצוות אלהים, שהיא דבר ה', 'הבא לידך אל תחמיצנה', כי דבר ה' הוא מוטל עליו לעשות בלי זמן, לא כמו דברים של חול שהם גשמיים שהם תחת הזמן נתונים... **ואם הוא מחמיץ את המצוה פוגם את המצוה כאילו היתה דבר שהוא תחת הזמן.** ומזה תבין כי מה שאין מחמיצין את המצה ואת המצוה ענין אחד הוא, שאין שם ענין זמן באלו דברים...**

גבורות ה' פרק לו

ועוד דע כי אי אפשר שיצאו ישראל מן השעבוד כי אם על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו, ולא מצד המזל ולא בשום צד זולת זה... ולפיכך לא יצאו ישראל במדריגה שיש בה זמן רק במדריגה שאין בה זמן, כי כל הדברים נופלים תחת הזמן ונבראים בזמן זולת השם יתברך... ולכך אסר להם החמץ שהויתו נעשה בזמן וצוה על המצה שהויתה בלא זמן, ולפיכך היה אכילתם ביציאתם לחירות המצה שאין לה המשך זמן כלל ואסר להם החמץ שנעשה בזמן, כי ישראל יצאו לחירות במדריגה אלהית שאין בה זמן. ולפיכך נתן הכתוב הסבה באכילת מצה שלא הספיק בצקת אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, זכר מלך מלכי המלכים אצל זה, וביאור זה כאשר היו רוצים להכין עצמם אל הדרך לצאת והתחילו לעסוק בבצק, לא הספיק בצקם להחמיץ שגאולתם היתה בלא זמן, להודיע כי הגאולה שלהם מדריגה נבדלת לא מצד המזל שהוא גשמי פועל בזמן, וכך היה גואל אותם הקדוש ברוך הוא בלי המשך זמן כלל...

פחד יצחק, פסח (מאמר א')

לפי התפיסה הרגילה ענינה של מדת הזריזות הוא מהירות התנועה של כוחות הנפש וכוחות הגוף הנולדת מחמת הלחץ זה הדחק שהרצון לוחץ על הכוחות הללו להשיג את חפצו בתכיפות... אבל לא כך יוצא מתוך דברי רבותינו... וכשמותחים אנו את הקו הלאה נמצא שאותה התכונה המציינת ביחוד את "עליונותה" של הנפש, אשר מפני שהיא מן העליונים לכן אפילו אם הביא לה כל עניני עולם לא תמלא, מטפסת היא ועולה עד מרום הפסגה של בריאת בראשית ואפילו אותה ההוויה הנמצאה אשר אנו קוראים לה "זמן" נכסי כפר הם אצלה. ובשעה שהיא ממאסת כל מעדני עולם גם הווית הזמן בכלל המיאוס היא. וכשהיא באה לקיים מצות ומעשים טובים אשר אז היא מקשיבה ומאזינה את "עליונותה" מתעורר הסער הנפשי העומד להסתער על החומה של זמן ולהבקיעה. אדיר חפצה היא לקיים את המצוה שהיא עוסקת בה מעבר למחיצת הזמן... וכתוצאה מן הנסיון הבלתי מוצלח הזה של הנפש לפרוץ

מהר"ל על התורה

עש"ק פ' בא, תשפ"ד

פרצה במחיצת השמן באה מהירות התנועה בעבודת השם אשר על ידה מתמעטת כמות הזמן וה"בכדי שיעשה" של המעשה... הוא המקור העליון של מדת הזריזות.

ולמדן אנו דבר זה מחפזון דיציאת מצרים. אשר בודאי אין ענינו בא לומר שהמאורע לא ארך הרבה, אלא כדאסבר לן מאור עינינו המהר"ל (גבורות ה', פרק ל"ו) שמכיון שיציאת מצרים הוא ה"בראשית" של "נצח ישראל"... שהיא בריאה למעלה מן הזמן לכן הוצרכה יציאת מצרים להיות נמשכת מלמעלה מן הזמן והיינו שיציאת מצרים היתה בחפזון...

2. תהא בעיניך כחדשים בכל יום: ארץ ישראל ותורה

פרשת בא (שמות יג:יא) – וְהָיָה כִּי יִבְאֵד יְקוֹקֶךָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלְאַבְרָהָם וְיִתְנֶנָּה לְךָ:

ונתנה לך - תהא בעיניך כאלו נתנה לך זו ציוס, ואל תהי בעיניך כירושת אבות:

גור אריה (אות ח')

תהא בעיניך כאילו נתנה לו בו ביום כו'... ואם תאמר למה יהיה לו כאילו היום נתנה, והוא אינו כך, שהרי לא נתנה לו באותו היום, וכן אמרו חז"ל בשאר דברים, גבי תורה - יהיה לך חדשה כאילו היום נתנה לך, וכן לענין יציאת מצרים 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' (פסחים קטז ע"ב), אבל עיקר הטעם כבר אמרנו למעלה (פ"ב אות מב) כי הדברים שהם חשובים במדריגה - עד כי לעלוי מציאותם אינם נופלים תחת הזמן לגמרי, וזכרנו לך למעלה כי ישראל יצאו ממצרים בדביקות המדריגה העליונה שהיא למעלה מן סדר הזמן. ובוזה עצמו נתינת הארץ, כי עם יציאת מצרים זכו בארץ, כדכתיב (לעיל ו, ו - ח) "והוצאתי אתכם והבאתי אתכם אל הארץ וגומר". וכן התורה היא על הזמן למדריגת התורה, כי הזמן הוא תולה בשמש בתנועת הגלגל, והתורה היא למעלה [מהשמש] כמו שאמרו חז"ל (שבת ל ע"ב) "מה יתרון לאדם תחת השמש" (ר' קהלת א, ג) תחת השמש הוא דאין לו יתרון, אבל למעלה מן השמש יש לו יתרון, והוא התורה. וכל הדברים אשר הם על הזמן כל ענין הזמן שוה, ואינו בזמן זולת זמן, ולפיכך אמרו (פסחים קטז ע"ב) כי כל אדם חייב להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, דהסבה לאותן שיצאו הוא הסבה לכל דור ודור, ואין כאן חלוק. ושאר דברים שהם תחת הזמן, בעבור שהם נופלים תחת הזמן יש לו התלות בזמן, לא יאמר עליהם שיראה כאילו היה תמיד כך. אבל בקצת דברים אלהיים יאמר כך, למדריגה על הזמן, ואין התלות בו - יאמר כך. ואף על גב שישראל גלו מן הארץ הקדושה, סופם לחזור אליה במהרה בימינו אמן:

פ' וזאת הברכה (דברים לג:יד) – וּמִמְּגֵד תְּבוֹאֶת שְׁמֶשׁ וּמִמְּגֵד גֶּרֶשׁ יִרְחִים:

רש"י – גרש ירחים - ... (דבר אחר) גרש ירחים. שהארץ מגרשת ומוליאה מחדש לחדש:

גמ' כתובות קיב.

אמר רב חסדא, מאי דכתיב: ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי? למה ארץ ישראל נמשלה לצבי? ... דבר אחר: מה צבי זה קל מכל החיות, אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל את פירותיה.

חידושי אגדות למהר"ל (שם)

ד"א ומה צבי וכו'. ופי' דבר זה, כי כל אשר הוא בעל גשם פעולותיו בעכבה ואשר הוא אינו בעל גשם כ"כ הוא יותר ממהר, כי הדברים הנבדלים אינם תחת הזמן כלל, וכל אשר הוא נבדל יותר ממהר לפעול, ודבר זה בארנו במקום אחר, ולפיכך אמר כי ארץ ישראל מצד קדושתה ממהרת לבשל פירותיה. ומפני כך נמשלת לצבי, כי הצבי קל התנועה מפני שאין בו כבידת החמרי...

נתיבות עולם נתיב הזריזות פרק ב

...כי מי שאינו זריז במצות ונחשב שהוא מוטבע בחומר עד שאין נפשו נמצא בפעל, שאם לא היה מוטבע בחומר לא היה עצל והיה גובר על הגוף, אבל העצלה מורה כי נפשו מוטבע דבר מה בגוף...